

165348

A MAGYAR
GYÓGYÍTÓ PEDAGÓGIA
1848-BAN ÉS MA

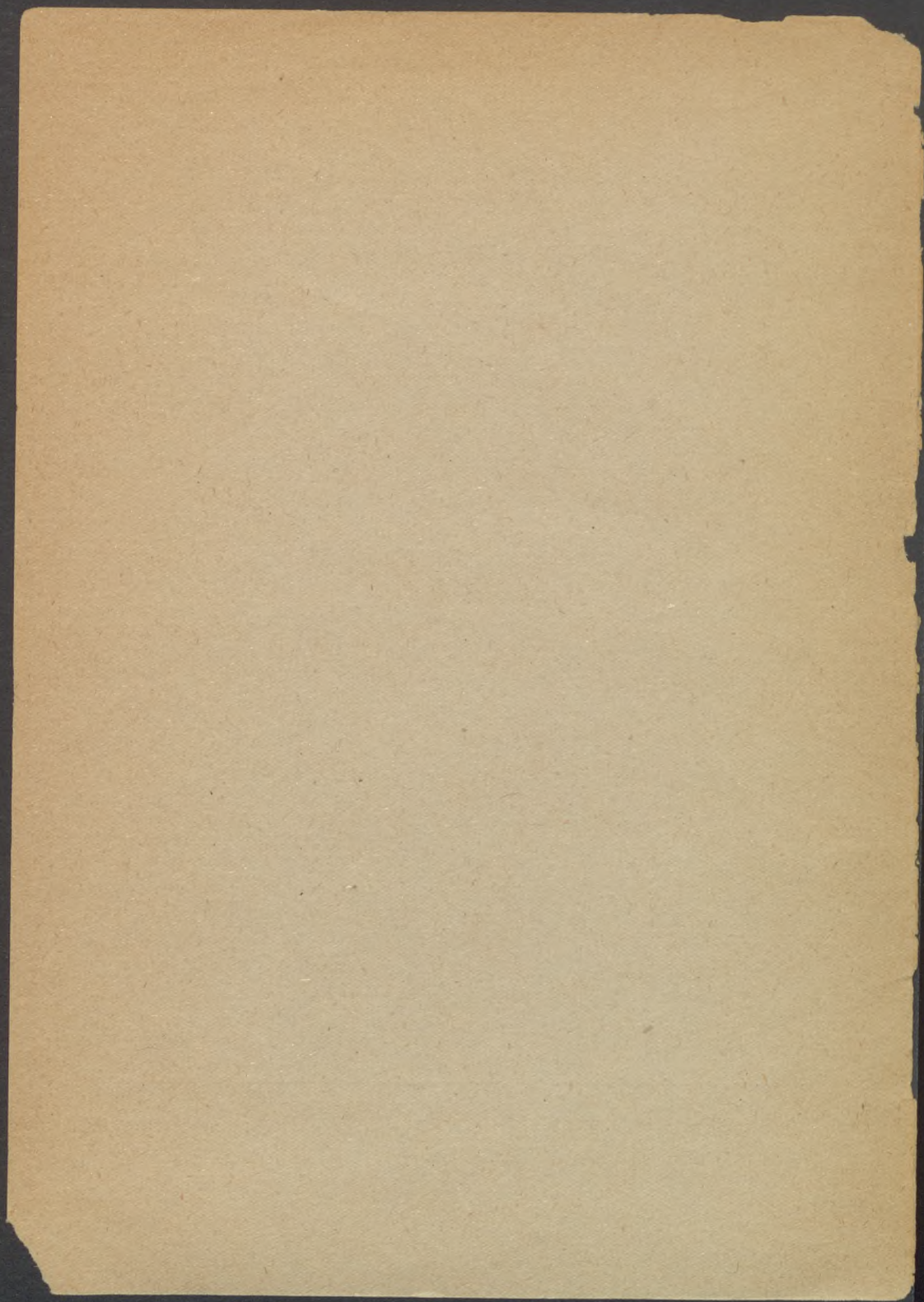
ÍRTA:

VÉRTES O. JÓZSEF

1948

EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST

A MAGYAR
GYÓGYÍTÓ PEDAGÓGIA
1848-BAN ÉS MA

ÍRTA:

VÉRTES O. JÓZSEF

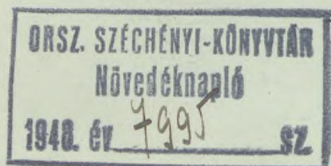
1948

EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST

Különlenyomat a Köznevelés Könyvtára „A köznevelés évkönyve”
című kötetéből

165348

A
ban
és a
nessé
vétet
gyön
a sze
tetlen
mely
feltűn
érteln
elme
tosna

műve
kezdő
fiata
akik
ban
süke
zsi i
lipcs

nélkü
Kuri
Andr
bécsi
köve

oskol
Látta
déseil
általa
a kör

az el
szóva
eszm

A MAGYAR GYÓGYÍTÓ PEDAGÓGIA, mely világviszonylatban is a legelső sorban foglal helyet, 1848-ban csak a süketnémák és a vakok oktatásával és nevelésével foglalkozott. Ezek a rendellenességek voltak a legszembeszökőbbek, a szánalmat és emberi részvétet leginkább felkeltők. Ismerték ugyan a nyomorékságnak, a gyöngéelméjűségnek durván megnyilatkozó alakjait is, de ezekhez a szerencsétlenekhez nem nyúltak, mert gyógyíthatatlan, képezhetetlen eseteket láttak bennük. Az olyan lelki rendellenességek pedig, melyek külső megjelenési formáikban nem mutattak a normálistól feltűnő eltérést, — mint pl. az erkölesi fogyatékoság, a kisebbfokú értelmi elmaradottság, az idegesség, hisztéria, kifejlődő félben levő elmebetegség stb., — a nevelés szempontjából nem látszottak fontosnak, vagy pedig észre sem vették az abnormitást.

A magyar, de az egész európai gyógyító nevelés rendszeres művelése is tulajdonképen csak a XVIII. század utolsó harmadában kezdődik. Ekkor alapítanak intézeteket a gyógyító nevelésre szorult fiatakorúak számára. A sorban a legelső ágazat: a süketnémáké, akik részére a XVI. században élt spanyol *Ponce*, a XVII. században élt angol *Wallis* és a svájci *Amman* próbálkozásai után a süketnéma oktatás nagy alakja, *de l'Epée* 1770-ben nyitja meg párizsi intézetét; majd nyolc évvel később a német *Heinicke* Sámuel lipcei iskoláját.

E reformtörekvések hazai viszonyainkra sem maradtak hatással. Már 29 évvel a párizsi intézet alapítása után a „*Magyar Kurir*“ 1799. évi szeptember 20—26. számában *Cházár* (olv. Császár) András Gömör-, Hont-, Abauj- és Torna vármegyék táblabírája a bécsi süketnéma intézetben tett látogatásával kapcsolatban a következő beszámolót tette közzé:

„Bécsnek minden ritkaságát semmivé tette előttem a Süketnémák iskolája. Szánakodás, édes megilletődés, bámulás össze ütköztek bennem... Láttam, hogy ezek a szerencsétlen boldogok a Fő-Valóságról való képzelődéseiket mind jelek, mind írás által másokkal közölhetik, a mint is az általam eleikbe is leírt kérdésekre, írással azonnal megfeleltek, egymásnak a könyvekből jelek által diktáltattak...”

Ennek a lelkesedéstől fűtött emberbarátnak köszöni alapítását az első magyarországi süketnéma intézet. *Cházár* nemcsak szép szóval, hanem jelentős anyagi adománnyal is apostolkodott az eszme mellett és 1802-ben megnyitott a ma már 146. éve működő s a

pusztító háborúk veszedelmét is túlélő váci intézet. Abban az időben már dúlt a harc *de l'Epée* jelbeszédes és *Heinicke* hangos beszédre oktató módszere között. (Ma a lélektani álláspont a hangos beszéd mellett tart ki, mert ez kapcsolja a süketnémet a társadalomhoz; bár a jelbeszédet — egymás közt — kisegítő eszközként megengedhetőnek tartjuk.)

AZ 1848-BAN MEGTARTOTT egyetemes tanügyi kongresszuson a süketnémet és vakok gyógyító pedagógiájával a „jótékony intézeti alszakosztály“ foglalkozott. A gyógyító pedagógia szakkifejezés csak 1861 után, — *Georgens* és *Deinhardt* „Heilpädagogik“ c. könyve nyomán — vált közkeletűvé a külföldi szakirodalomban. Nálunk az abnormisok iskoláit jóideig még az „emberbaráti intézmények“ közé sorozták és csak e század elején furakodik be nyelvünkbe a szerencsétlen *gyógypedagógia* szó, melyet a helyes *gyógyító pedagógia* szava lassanként már kiszorít. Az első egyetemes tanügyi kongresszus 1848. évi július hó 23. ülésének tárgyai: a süketnémet ügyének népszerűsítésére, a süketnémet oktatásának a képzőkbe való bevezetésére, mintaiskola felállítására, s a váci intézet Pestre való áthelyezésére vonatkoztak.

Ugyanebben a szakosztályban a vakok tanítói több intézetet, több tanárt, s a vakok oktatásának a képzőkben való ismertetését kívánták.

A szabadságharc idejének zivataros esztendei nem kedveztek az intézet fejlődésének. Azok a nehézségek, melyekkel a ma pedagógusainak az egymást követő két világháborúban meg kellett küzdeniök, akkor is megvoltak.

Vác város 1848. augusztus hó 9-én kelt 823. számú jegyzőkönyvében ez olvasható:

„Az országos hadi tanácstól vett f. é. 2260. sz. a. rendeleténél fogva meghagyatván ezen városi tanácsnak, miszerint a *siketnéma intézet tanárai és hivatalnokai semmi szín alatt a kimozdítandó nemzetörségbe ne soroztassanak*, mert különben a felelősség terhe a tanácsot érendi.“

De hiába voltak a mentesítések, a nyugodt tanítás alig képzelhető el, mert az állandó beszállásolások minden rendet felforgattak.

Az 1849. szeptember 25-én kelt 483. sz. írásban ezt olvassuk:

„A helybeli kir. siketnéma-intézet személynete részére, az az időben, a beszállásolásról tudomással bírt s olykor befolyt hivatalnokok előadása nyomán arról, hogy az intézetbe, a honti felkelés, vagyis 1848. július hava óta egy egész évig katonaság mindenkor és néha nem kevés számmal, volt beszállásolva, — ott voltak nevezetesen több stabális fő- és altisztek, ott volt olykor az iroda, a fő-örház, foglyok és számos közkatonaság, bizonyítvány adatott ki.“

Úgy látszik, az igazgató és a tantestület fontosnak tartották, hogy az iskola ellenőrzőjének az esetleges tanításbeli elmaradottság

okát hivatalos irattal is igazolják. Régi, elfakult írások sokszor beszélnek rosszindulatú inspeciókról.

„1845. november 12-én — írja az egykorú jegyzőkönyv — váratlanul jelent itt meg az intézetben Havas József kir. tanácsos ő nga, a magyar kir. httó-tanáctól, az *intézet állapota megvizsgálása végett* kiküldött biztos... A biztos úr a siketnémák iskolájában vizsgát tartott, melyen a hit-tanból kérdést maga adott fel, és a felelőt ő nevezte meg, mint fensőbb iskolákban szokás, semmi tekintettel sem lévén a tanuló siketsége, kora és az intézetben töltött idejére nézve, mintha valami fensőbb egy és ugyan-azon iskolai tanulók volnának... *Ezen egész ügyben a kir. biztos ő nga ellenséges érzelmet és felfuvalkodott elmét mutatva tért vissza Budára e hó 14-én.*“

Kegyetlen intrikák húzódtak meg e kíméletlen embervadászat mögött és sok derék emberre szakadt rá a tragikus vég. Fájdalom, nemcsak 100 évvel ezelőtt, de még a közelmúltban is voltak ilyen iskolalátogatók.

Meg kell még emlékeznünk a rövid életű *liptószentmiklósi siketnéma intézetről*, mely 1835-ben rakta le alapkövét és 1848—49-ig állott fenn. *Mauksch* Mór, később fia, *Mauksch* Sámuel vezette az iskolát, de az apa halála, az idők vihára, s a nemzetiségi kérdés mindent felforgató orkánya — éppen Liptószentmiklóson, ahol 1848. március 15-én a tót nemzetgyűlés tartja ülését — elsodorta a kis intézetet.

A siketnémák váci vezető intézetének is állandóan küzdenie kellett a létért. A főváros megszállása és a vakok iskolájának Pest-ről való elmenekülése is súlyosbította helyzetét. A világtalanoknak rövid ideig a siketnémák adtak szállást és valamelyes biztonságot a hullámzó harcok idején.

És ezzel eljutottunk a gyógyító nevelés másik ágának, a vakok oktatásügyének az 1848-as években való történetéhez. A mai pesti vakok intézete 1825-ben Pozsonyban kezdte meg működését, négy évtizeddel később, mint a vakok *Haüy* által elsőnek nyitott párizsi iskolája. A vakok intézetének, mely alapítása után egy évvel Pestre került, ugyanesak zord idők jutottak osztályrészül. Az 1838. évi árvíz óriási pusztítást végzett a kétéves épületen, s az iskola csak négy év múlva, 1842-ben költözhetett új otthonába. A nyugodt fejlődés lehetőségét azonban ott sem találhatta meg. Az 1848—49-es kritikus esztendő és a szomorú emlékü Bach-korszak eseményei mind gátlólag hatottak működésére, emberfeletti munkát követelve tanítótól s gondozótól egyaránt. Pest bombázása, a keserves, kínos menekülés, majd a Vácra való visszatérés utáni bizonytalanság és állandó rettegés nehéz napokkal sujtotta a szerencsétlen vakokat.

És elkövetkeztek a komor esztendő, mikor már *Kossuth* Lajos sem viselhette gondjukat. A *Pesti Hírlap*-ban megjelent cikkei nemcsak erkölcsi értéket jelentettek, hanem szavai nyomán megnyíltak

az anyagi források is. „A látás oly kincs — írja lapja 1841. évi 38. számában — hogy kőszívnek kell lenni, mely nem indul meg, ha vakot lát.“ Egyízben *Wesselényi* Miklós társaságában meg is látogatta az intézetet. Ez a látogatás a világtalanok világát derűvel, fénnel ajándékozta meg, s mint el nem múló emlék maradt meg az intézet történetében.

De Világossal nemsokára a nemzetre is ráborult az évtizedes sötétség...

Íme, a magyar gyógyító nevelés 1848-ban. Ma, a százéves forduló esztendejében nagyon szegényesnek látjuk a 48-as gyógyító pedagógiának éppen napjainkban hatalmassá kiképzett épületét. De gondoljuk csak meg, hogy a gyöngelműjük oktatásának igazi megalapítója, a svájci *Guggenbühl* János is csak 1841-ben nyitja meg intézetét. (Hazánkban *Frimm* Jakab 1875-ben.) A nyomorékok pedagógiája 1872-ben *Knudsen* Hansszal kezdődik; a pszichopáthiás, ideges, hisztériás gyermekek nevelése pedig szemünk előtt alakul ki és máris érdekes és figyelemreméltó eredményekre tud rámutatni. A bénák gyógyító pedagógiája új rendszerének kialakításával a Gyógyító Pedagógiai Tanárképző Főiskola egyik előadó tanára foglalkozik. És ha figyelembe vesszük, hogy a rendellenesek többi típusát, ezeket is egyelőre csak elméletileg, éppen a jelen gyógyító nevelése sorozza feladatai körébe, akkor nem fogjuk a 48-as idők e nemű törekvéseit elmaradottnak tekinteni.

A MAGYAR GYÓGYÍTÓ PEDAGÓGIA rendszere — nem akarunk szerénytelenek lenni — ma már a legegzaktabban felépített neveléstani mű. Meghatározása szerint a gyógyító pedagógia az a tudomány, mely a normálissal szemben az alárendelt vagy a normálistól elütő testi és lelki életet élő — értékítéletükben gátolt, hi-vatásukban korlátozott — gyermekek és ifjúkorúak különleges nevelésével, oktatásával, gyógyításával, gondozásával, védelmével foglalkozik. Tehát a *gyógyító pedagógia gyógyít*. Abnormitásokat vagy ezek okait távolítja el s rendellenes működéseket nem egyszer a normalitás vágányára képes segíteni. Az abnormis gyermekben szunnyadó képességeket felébreszti, kifejleszti. Kisebb testi rendellenességek, beszédhibák, múló kimerülési állapotok, csekélyebb-fokú rövidlátás, hallónémaság, élettani gyöngetehetségűség, gyermek-kori hazudozás stb., a gyógyító nevelő és az orvos munkájával sikeresen kezelhetők. Gyakran a rendellenesség nem gyógyítható, ellenben az állapot (süketnémaság, vakság), mely az egyént a kultur-közösségből részben kizárja, kedvezően befolyásolható.

E meghatározás alapján a mai magyar gyógyító pedagógia három nagy csoportba foglalja a rendellenes gyermekeket. E felosztást a külföldi szakirodalomnak nem egy munkája is figyelemre méltatta. (*Enzyklopädisches Handbuch der Heilpädagogik, Hansel-*

mann
fenolip

I. Test

1.
2.

II. Ér
beszédh

1.
2.

A
minden
ségbe. l

1.
mitásra
gyermek
elleni l
abnorm
elmebet
gesek
társada
elleness
normál
legfőbb
egészet
önálló,

2.
gyermek
jűek, g
25%-ka
esetek

3.
4.
láiban.

Az
tesen a
gógiai
zést ad

mann stb.) E felosztás leginkább a külső megjelenési alakot, a *fenotípust* tartja szem előtt. E csoportok:

I. Testi abnormisok.

1. Nyomorékok.
2. Bénák.

II. Érzékszervi fogyatékosak és beszédhibások.

1. Fogyatékos érzékszervűek.
 - a) Vakok.
 - b) Süketnémák.
 - c) Süketnéma-vakok.
2. Beszédhibások.

III. Lelki abnormisok.

1. Diszharmóniás fenotípusok.
 - a) Az életcél abnormisai (idegesek, hisztériások, különcök, erkölcsi fogyatékosok).
 - b) Jellemváltozók (epilepsziások, choreások).
2. Degenerált fenotípusok (gyöngelméjűségi állapotok; debilisek, imbecillisek, idióták).
3. Redukált fenotípusok (pszichózisok).

A magyar álláspont abból a megfontolásból indul ki, hogy minden rendellenességet négy döntő szempont kapcsol szoros egy-
ségbe. Ezek a következők:

1. A lelki életnek a normálistól való eltérése. Nem lelki abnormitásra, hanem lelki másneműségekre kell gondolnunk. Az abnormis gyermek eltávolodik a normális élettől és — a kilátástalan háré elleni biztosítás céljából — a közösségtől teljesen visszavonul. Az abnormis egyén rendszerint vagy anti- vagy aszociális lény. Az elmebetegek *autizmusa*, a gyöngelméjűek *ösztönszerűsége*, az idegesek és hisztériások *egocentricitása*, az erkölcsi fogyatékosok *társadalomellenes* viselkedése beszédes bizonyítékai szociális rendellenességüknek. Lelkük nem mutat egységes, egész képet, mint a normálisoké, hanem torzoként, töredékként jelenik meg, melynek legfőbb jellemvonása a szociális tulajdonságok lehasadása. Ők az egészet nem tudják felfogni s így lelkükben a részek, a darabok önálló, elszigetelt életet kénytelenek élni.

2. A gyógyító nevelésre szorult testi és érzékszervi fogyatékos gyermekek (nyomorékok, vakok, süketnémák) között a gyöngelméjűek, gyöngetehetségűek száma százalékosan jóval nagyobb (10–25%-kal), mint az éptestű és érzékűek között előforduló oligofrén esetek (15%-os) száma.

3. Korlátozott keresőképeség jellemzi valamennyi abnormist.

4. Egyik típus sem tanítható és gyógyítható a normálisok iskoláiban.

Az ebben a rendszerben felsorolt megjelenési formákkal tüzetesen a négy évfolyamú (8 félévre tagolt) *Allami Gyógyító Pedagógiai Tanárképző Főiskola* foglalkozik, elméleti és gyakorlati képzést adva a jövő tanárnemzedéknek. Kollégiumai:

1. év:		2. év:	
	óra		óra
Bonctan	5	Élettan	6
Ált. lélektan	3	Lélektan	3
Gyógyító ped. lélektan	2	Gyógyító ped. lélektan	2
Fonetika	4	Fejlődéstan	2
Ált. gyógyító ped.	6	Fonetika	2
Laboratórium	4	Beszédfejlődés	2
Szeminárium	2	Ált. gyógyító ped.	6
Magyarázó rajz	2	Laboratórium	4
Zene	2	Magyarázó rajz	2
Mozgásos nevelés	2	Zene	2
Szociológia	2	Mozgásos nevelés	2
Összesen	34	Összesen	33

3. év:		4. év:	
	óra		óra
Ált. és gyógyító ped. kórtan ..	5	Gyakorlati tanítások az egyes	
Lélekt. irányzatok	2	gyakorló iskolákban heti	24
Elme- és idegkórtan	4	Filozófia	2
Társad. egészségtan	2	Ált. pedagógia	2
Gyakorl. gyógyító ped.	9	Gyógyító ped. tört.	2
Laboratórium	4	Összesen	30
Szeminárium	2		
Magyarázó rajz	2		
Beszédhibák tana	2		
Összesen	32		

Az elméleti képzéssel a gyakorlat még nem tud mindenütt lépést tartani, mert egyes típusok (pszichopáthiás, epilepsziás és elmebeteg gyermekek) számára még nincsenek megfelelő intézeteink. E sürgető feladatoknak megoldása az illetékes szakköröknek állandó gondja.

1848 három „jótékony alszakosztályi“ intézetéből így alakult ki az 1948-as modern gyógyító pedagógia. Míg eddig az *egységesítő* álláspontig, a három (testi-, érzékszervi- és lelki rendellenességek) főoktatási ágak az egybefoglalásáig eljutottunk, sok ellenállást kellett legyőzni. Hiúság, vélt sérelmek, az oktatási ágak összenemtartozása voltak a külön utakon járók ütőkártyái. Egyedüli összetartó kapocsnak csak a humanisztikus érzést ismerték el. „*Emberbaráti intézmények*“ is lett később a hivatalos nevük egész 1898-ig, majd azóta a „*gyógyító pedagógia*“ szakkifejezése foglalja egységbe azokat az intézeteket, melyek a testi, érzékszervi és lelki rendellenességben szenvedő gyermekek nevelésével, oktatásával foglalkoznak.

A MAGYAR GYÓGYÍTÓ PEDAGÓGIA tudományos megalapozása a külföldön is elismert Ranschburg Pál nevéhez fűződik, megszervezése, gyakorlati megvalósítása pedig Náray-Szabó Sándor volt kultusz-államtitkár és munkatársainak az érdeme.

Sz
adatok

A
nősen a
biek szá
tünet f
lyok szá
mek, s a
dék rész

Saj
tanárhi
vábbá n
gyermek
és ugya
a Gyógy
feladato

Szá
július h
ben“ is
az előa
hatnék.
rencsétl

MOST
kat oly
betűi m
1. A
vonatko

Szakunk oktatásügyének jelenlegi állásáról a következő (1947-es) adatok beszélnek:

I. Nyomorékok intézete	1
Bénák, fekvők kezelő osztálya	1
II. Süketnémák intézete	9
„ ipari foglalkoztatója	1
Vakok intézete	2
„ foglalkoztató, gyámolító intézete	3
Hibásbeszédűek intézete	1
III. Gyógyító pedagógiai intézet	2
„ „ foglalkoztató	1
„ „ iskolák	11
„ „ osztályok	332

	Iskolakötelesek száma :	Oktatásban részeseül :
Süketnémák	1103	738
Vakok	394	213
Gyöngélműjük	2826	1308
Nyomorékok	518	118

A két világháború a gyógyító pedagógiai intézetek közül különösen a süketnémák és vakok intézeteit érintette érzékenyen. Előbbiek száma 16-ról 9-re, utóbbiaké 12-ről 5-re csökkent. Nagy fejlődést tüntet fel ezzel szemben a gyógyító pedagógiai (kislétszámú) osztályok száma, amelyekben 108 község 244 osztályában 3968 debilis gyermek, s a főváros 88 kislétszámú osztályában még külön 1468 növendék részesül gyógyító nevelésben.

Sajnálatos, hogy 42 megszervezett gyógyító pedagógiai osztály tanárhiány miatt egyelőre nem működhet. Gondoskodni kellene továbbá még 6000 iskolaköteles gyöngétehetségű (nem gyöngélműjű!) gyermek tanításáról és neveléséről is. Ez 300 új osztály felállítását és ugyanannyi tanító, tanár kinevezését jelenti. A hiány pótlásával a Gyógyító Pedagógiai Tanárképző Főiskola foglalkozik és a ráváró feladatot bizonyára meg is oldja.

Száz éve annak, hogy az 1848-i egyetemes tanügyi kongresszus július hó 23-i ülésén „a süketnéma nevelés előmozdításának érdekében” is elhangzottak kívánságok. „Vólnának még többek — mondja az előadó — miket a süketnéma nevelés elősegítése végett elsorozhatnánk... Hiszem azonban, hogy a honatyák annak idejében e szerencsétlen egyénekről is atyailag gondoskodandnak.”

MOST A SZAZÉVES FORDULÓ alkalmából a 48-as kívánságokat olyan korszerű javaslatokkal szeretnők megtoldani, melyek betűi mielőbb valósággá válnának.

1. A már régóta (1912-ben) előkészített és a gyógyító nevelésre vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása tűzessék napirendre.

2. Minden nevelőképző intézetben, a tanárképző főiskolákon, s az egyetemen is, jusson szóhoz a gyógyító nevelés. (Szegeden, a bölcsészeti karon, már több éven át — bár egyelőre csak magántanári előadásokon — szerepel e tudományág).

3. Minél előbb felállítandók azok az intézetek (pszichopáthias, epilepsziás, elmebeteg gyermekek intézetei), melyekkel a mai gyógyító pedagógia még nem foglalkozik.

A rejtett képességek kiaknázása a gyógyító pedagógus feladata, mert értéktelen élet nincsen.

FORRÁSOK:

A váci süketnémák és a budapesti vakok intézetének Értesítői.

Az 1848-ban tartott egyetemes tanügyi kongresszus jegyzőkönyve és naplója.

Közli: Háda József. Budapest, 1913.

Kalauz a siketnémák oktatása és nevelése terén. I—VI. évf. 1887—1893.

Karcsú Antal Arzén: Vác város története. 9. köt. Vác, 1888.

Ranschburg Pál: Elmélkedések a gyógypedagógia jelenéről és jövőjéről.

Magyar Gyógypedagógia 1. évf. 41. l. 1909.

Vértes O. József: A gyógyító nevelés rendszere. Budapest, 1940.

Kiadásért felelős: Kiss Árpád.

49.102. — Egyetemi Nyomda, Budapest, Múzeum-krt. 6. (F.: Tirai Richárd.)

n, s
ből-
ári
ias,
yó-
fel-

16ja.
.
éről.

árd.)

